

Nr 21

Utlåtande i anledning av väckt motion om begränsning av tiden för ansökan om handräckning för återtagning av avbetalningsgods.

Första lagutskottet har behandlat en i andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 279, av herrar *Sjöholm* och *Rubin*. I motionen hemställs, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag beträffande sådan ändring i lagen den 11 juni 1915 att stadgande införes av innebörd att ansökan om handräckning för återtagning av avbetalningsgods skall vara till utmätningsmannen inkommen senast två år efter utgången av den månad under vilken rättidig slutlikvid skulle ha varit erlagd.

Motionen har varit föremål för remissbehandling.

Inledning

I syfte att införa ett snabbt och billigt tillvägagångssätt för avbetalningsgods återfående anordnades genom 1915 års lagstiftning om avbetalningsköp utanför den allmänna civilprocessens område ett särskilt förfarande för sådana fall, då någon tvekan icke kan råda om att köparen på grund av bristande betalning är skyldig att lämna godset ifrån sig. Förfarandet har karaktären av *handräckning*. Ett utmärkande drag för detta förfarande är, att någon process i egentlig mening icke förekommer i detsamma. Det innebär allenast, att säljaren med angivande av grunden för sitt yrkande hos vederbörlig myndighet anhåller om dess medverkan för godsets utbekommande och att myndigheten därefter summariskt träffar sitt avgörande. I fråga om den uppgörelse mellan kontrahenterna, som därvid skall äga rum gäller att beräkningen skall ske på samma sätt som vid återtagande på grund av domstols dom. Genom lagändring 1953 har vidare handräckningsförfarandets tillämpningsområde utvidgats att omfatta även sådana fall, då det är uppenbart att köparen i annat avseende än i fråga om betalningen åsidosatt förpliktelse, vars uppfyllande är av väsentlig betydelse för säljaren. Beslut i fråga om handräckning meddelas av utmätningsman och må överklagas hos överexekutor.

Bestämmelser om handräckningsförfarandet är upptagna i 10—14 §§ och 16 § första stycket avbetalningsköpslagen.

I det *betänkande* (SOU 1950: 42), som låg till grund för lagen den 17 april 1953 angående ändring i lagen om avbetalningsköp, föreslogs en bestämmelse (18 §) av innehåll, att en avbetalningssäljare för att bevara sin rätt att taga försålt gods åter från köparen skulle väcka talan om att få godset tillbaka

inom tre år från den i avtalet bestämda förfallotiden för sista posten samt att avtal om längre tid vore utan verkan. Härom anfördes i betänkandet (s. 61) bl. a.:

Det förekommer ej sällan att en säljare, som under lång tid underlåtit att utkräva ogulden del av köpeskillingen och därigenom bibragt köparen uppfattningen att säljaren avstått från sin rätt, sedermera söker indriva sin fordran. Detta sker särskilt i sådana fall, då säljarens ekonomiska ställning försvagats eller då en av honom driven rörelse avvecklas i samband med konkurs. Enligt utredningens mening är det ur flera synpunkter otillfredsställande, att köparens rätt till avbetalningsgodis kan hållas svävande under avsevärd tid. Utredningen anser det emellertid ej lämpligt, att en kortare preskriptionstid fastställs för fordringar på grund av avbetalningsköp än för fordringar på grund av andra köp. Till stöd för denna ståndpunkt kan även åberopas, att frågan om en allmän revision av lagstiftningen om preskription ingår i programmet för det gemensamma nordiska lagstiftningsarbetet. Då det torde komma att dröja, innan detta ämne upptages till behandling, har utredningen såsom ett provisorium föreslagit, att en särskild preskriptionsregel införes beträffande avbetalnings-säljares rätt att återtaga det sålda godset. Utredningen har ansett preskriptionstiden lämpligen kunna bestämmas till tre år, räknat från den i avtalet angivna förfalldagen för sista posten.

Vid remissbehandlingen av betänkandet uttalades från flera håll stor tvekan beträffande lämpligheten av en särskild preskriptionsregel på detta område. I den proposition (*prop. nr 3/1953*), som låg till grund för 1953 års ändringar i lagen om avbetalningsköp, förordade också departementschefen att ifrågasättande bestämmelse i utredningens förslag borde utgå. Härvid hänvisade departementschefen till att en särskild utredningsman dåmera tillkallats att — i samråd med delegerade från Danmark, Finland och Norge — verkställa översyn av bestämmelserna rörande preskription av fordran och att med hänsyn härtill den i 1950 års betänkande avhandlade preskriptionsfrågan icke borde lösas provisoriskt utan prövas i ett större sammanhang. I den av departementschefen åsyftade översynen, vars resultat framlades i *SOU 1957: 11, Fordringspreskription m. m.*, förslogs bl. a. att fordran på köpeskillning vid köp av lös egendom skulle preskriberas på tre år. De synpunkter som varit vägledande för 1950 års utredning hade visserligen därigenom förlorat i betydelse. Vid överläggningar på det nordiska planet ifrågasattes emellertid en allmän bestämmelse om att ägareförbehåll vid försäljning av lös egendom skulle förlora sin verkan, när säljarens fordran på köpeskillingen preskriberades. I *SOU 1957: 11* anföres härom följande (s. 88).

Tvivel torde ej råda därom, att ägareförbehåll ha sakrättslig giltighet enligt svensk rätt, såvida de innebära förbehåll om äganderätt, till dess den sålda egendomen betalats. Även sådana förbehåll, som ge säljaren befogenhet att återtaga försäld egendom, därest köpeskillingen ej gäldas, torde få anses sakrättsligt giltiga. Då den säkerhetsrätt, som i dylika fall är medgiven säljaren, sålunda närmast kan karakteriseras som en begränsad sakrätt, stämmer det

otvivelaktigt bäst med den traditionella uppfattningen att anse rätten undantagen från preskription. I en norsk överrättsdom har också en auktionsförrättares rätt att återtaga ett föremål, som sålts på auktion men icke betalats, ansetts bibehållen, oaktat fordringen på köpeskillingen preskriberats. Med hänsyn härtill har den sakkunnige varit tveksam, om den föreslagna regeln borde medtagas i förslaget. Det kan även ifrågasättas, om något större behov av en regel av angivet innehåll föreligger. Vid vanliga avbetalningsköp läser en säljare i regel tillse, att hans fordran på de förfallna posterna hålles vid liv. Utanför tillämpningsområdet för lagen om avbetalningsköp kan en regel i ämnet få viss betydelse, men förhållandena kunna där vara så skiftande, att regelns verkningar blevo svåröverskådliga. Det må ock beaktas, att här en avbetalning i vissa fall kan medföra, att köparen erkänner gälden och därigenom avbryter preskriptionen. Mot det anförda kan dock invändas, att den ifrågasatta regeln leder till ett materiellt tillfredsställande resultat. Då de delegerade från de övriga nordiska länderna, oaktat de delat den sakkunniges tvekan om regelns berättigande, medtagit den i sina lagförslag, har den sakkunnige icke funnit skäl utesluta regeln ur den svenska redaktionen. Någon anledning att begränsa bestämmelsen, som upptagits i 29 § tredje stycket, till avbetalningsköp enligt lagen härom och till visst förbehåll, såsom i det angivna betänkandet föreslagits, synes dock ej föreligga.

Det i 1957 års betänkande framlagda förslaget har icke upphöjts till lag. Vid remissbehandlingen avstyrktes i ett flertal yttranden nyssberörda bestämmelser om preskription av ägareförbehållet. Härvid åberopades bl. a. att regeln icke fyllde något egentligt behov och att den, som hänförde sig till en begränsad sakrätt, stred mot traditionell rättsuppfattning.

Här må slutligen erinras om att *Nordiska rådet* i februari 1965 antagit en rekommendation med hemställan till regeringarna att genomföra en gemensam nordisk preskriptionslagstiftning. I rekommendationen förordas dels en längre allmän preskriptionstid på tio år och dels en kortare tid för preskription av fordringar hänförliga till det dagliga livets krav.

Motionen

I motionen framhålles att avbetalningshandeln nått mycket stor omfattning och att lagen om avbetalningsköp till följd därav fått ett vidare tillämpningsområde än som ursprungligen kunde förutses. Motionärerna framhåller att köp med äganderättsförbehåll numera träffas även i fråga om varor med relativt blygsamt inköpspris och att avbetalningskontraktet ofta endast består av en med köparens namnunderskrift försedd tidningsannons, som tillställts säljaren. Härefter anföres följande i motionen.

Den stigande frekvensen av antalet avbetalningsköp och avsaknaden av en förtida kontroll från säljarens sida av köparens solvens och möjligheter att fullgöra avtalets förpliktelser avspeglas i antalet exekutiva återtagningar av avbetalningsgods. Dylika förrättningar är mycket talrika. Komplikationer uppstår därvid inte så sällan i de fall där återtagning påkallats lång tid efter det att avtalet skulle ha varit slutgiltigt fullgjort. Om återtagning avses skola ske

kanske sju eller åtta år efter det att det aktualiserade köpet gjordes, förmår köparen oftast inte prestera bevisning om att slutlikvid erlagts även om så verkligen skulle vara förhållandet. Det skulle därför vara välbetänkt om den tid inom vilken begäran om återtagning skall ske på lämpligt sätt begränsades. En sådan bestämmelse skulle inte kunna anses på något orimligt sätt begränsa säljarens rätt, då det i normala fall torde ligga i säljarens eget intresse att återtagning sker medan varan ännu representerar ett något så när gott försäljningsvärde.

Remissyttrandena

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttranden över motionen från *överståthållarämbetet, länsstyrelsen i Hallands län* och *konsumtionskreditutredningen*. Överståthållarämbetet har bifogat yttrande från kronodirektören i Stockholm och länsstyrelsen yttrande från kronofogden i Halmstads distrikt. Därjämte har tillfälle att avgiva yttrande över motionen beretts *Sveriges advokatsamfund, handelskamrarna i Gävle* och *i Göteborg*. Vidare har *interimsstyrelse för sammanslutning av landets kronofogdar* varit i tillfälle att yttra sig. Icke något av remissorganen har förordat särskild utredning beträffande den av motionärerna berörda frågan.

Överståthållarämbetet har erinrat om förslaget om en gemensam nordisk preskriptionslagstiftning och med hänsyn till att det av motionärerna upptagna spørsmålet sålunda redan är under övervägande i ett större sammanhang ej ansett att motionärernas hemställen bör föranleda någon åtgärd.

Länsstyrelsen i Hallands län uttalar, att de i motionen anmärkta förhållandena i samband med avbetalningsköp knappast är av den storleksordningen, att en särskild utredning i motionens syfte kan anses påkallad. Enligt länsstyrelsen synes emellertid det väckta förslaget lämpligen böra föreläggas lagberedningen för prövning i samband med den pågående översynen av exekutionslagstiftningen.

Konsumtionskreditutredningen, som har att utreda vissa spørsmål rörande konsumtionskrediter, hänvisar till sitt kommande betänkande, vari motionärernas frågeställning kommer att tas upp till behandling i ett vidare sammanhang.

Sveriges advokatsamfund genom dess styrelse avstyrker motionen och anför till stöd härför följande.

Huruvida det är riktigt att komplikationer "inte så sällan" uppstår i de fall där återtagande handräkningsvis av avbetalningsgods påkallas lång tid efter det avtalet skolat vara fullgjort från köparens sida, undandraget sig styrelsens bedömande. Den enda komplikation som motionärerna uppgivit består däri att köparen påstår sig ha betalt men icke kan styrka sitt påstående. Detta är icke någon "komplikation" som är specifik för avbetalningsköpen. Samma förhållande föreligger i alla situationer, där en gäldenär bestrider betalningsskyldighet under uppgift att han betalt men icke kan styrka denna uppgift. Anser man dylika, ej sällan förekommande fall ge anledning för lagstiftaren att överväga

lagändring, skulle väl det närmast till hands liggande remediet vara att förkorta preskriptionstiden. I detta hänseende må hänvisas till det av dåvarande presidenten Mauritz Wijnbladh den 31 december 1956 avgivna betänkandet med förslag till ny lag om preskription m. m. (SOU 1957: 11) samt styrelsens yttrande över detta betänkande, publicerat i Tidskrift för Sveriges advokatsamfund 1957 s. 401 ff.

Om säljarens fordringsrätt står kvar och äganderättsförbehållet alltjämt är giltigt, vore det enligt styrelsens uppfattning föga rationellt att beröva säljaren möjligheten att genom handräckning återfå godset. Följden bleve endast att han i stället måste väcka sin talan vid domstol. Vill man tillgodose motionärernas önskemål, synes det därför nödvändigt att överväga en betydligt längre gående lagändring och begränsa äganderättsförbehållens giltighetstid. En sådan lagändring skulle emellertid kunna få allt annat än önskvärda konsekvenser och kan därför icke förordas.

Handelskammaren i Gävle uttalar att av motionärerna berörda komplikationer icke torde förekomma i någon nämnvärd omfattning och att sådana svårigheter i vart fall icke är något för avbetalningsköpen specifikt. Handelskammaren framhåller att om en begränsningstid införes för ansökan om handräckning komplikationer av annan art kommer att uppstå. Säljaren nödgas vid förlust av talan om handräckning vända sig till domstol för utslag. Härigenom tvingas enligt handelskammaren säljaren till en omständligare och kostsammare omgång för att få varan återtagen och vidare torde säljaren bli mer obenägen att medge köparen anstånd med betalningen. Slutligen anför handelskammaren att utmätningsmän-kronofogdar inom handelskammarens distrikt anfört att en begränsningstid även skulle komma att innebära merarbete för utmätningsmännen, enär dessa måste i större utsträckning än vad nu är fallet kollationera kontrakten och eventuellt medgivna betalningsanstånd. Handelskammaren avstyrker att en begränsningstid av ansökan om handräckning för återtagning av avbetalningsgods införes.

Handelskammaren i Göteborg hemställer att motionen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Härvid har handelskammaren anfört att inskränkningar i avtalsfriheten i princip icke synes böra göras utan synnerligen vägande skäl. I sitt yttrande uttalar handelskammaren vidare följande.

Av de anförda motiven för en begränsning av den tid, inom vilken begäran om återtagning av avbetalningsgods skall ske, synes icke klart framgå, huruvida motionen är föranledd av omsorg om avbetalningsköparna eller av en önskan att söka underlätta handräckningsarbetet i samband med avbetalningsköp. Vad angår frågan om handräckningsarbetet, som Handelskammaren anser vara den i detta sammanhang mest väsentliga, är det i och för sig ganska naturligt att de exekutiva förrättningarna för återtagning av avbetalningsgods ökat i takt med avbetalningshandels allt större utbredning. Att så är fallet utesluter givetvis icke, att det skulle vara i hög grad önskvärt, om handräckningsarbete kunde minskas till sin omfattning. Handelskammaren är emellertid icke övertygad om att den i motionen begärda begränsningen av den tid, inom vilken handräckning skulle få ske, är en åtgärd som skulle leda till ett sådant

resultat. Inom avbetalningshandeln förekommer det sålunda icke så sällan att säljarna i ett avbetalningsköp underlåter att begära handräckning, trots att en avsevärd tid förflutit efter det att slutlikvid enligt kontraktet skulle ha erlagts. Anledningen härtill är i regel att säljaren anser sig kunna godtaga de av köparen angivna skälen för den uteblivna betalningen och tror att denna slutligen skall inflyta. I en del sådana fall erhålles också slutlikvid; i en del andra bedömes en handräckning icke längre som lönsam. Därest den i motionen begärda tidsbegränsningen infördes, torde man kunna räkna med att säljarna i de fall som här relaterats i stor utsträckning kommer att anlita handräckningsförfarandet omedelbart före utgången av tidsfristen för denna. En konsekvens av den i motionen begärda tidsbegränsningen för handräckning för återtagning av avbetalningsgods skulle sålunda kunna förutses bli en viss ökning av antalet ansökningar om sådan handräckning.

Den ovan nämnda *interimsstyrelsen*, som har till uppgift att bilda en förening för Sveriges kronofogdar, har uttalat att det av motionärerna väckta spørsmålet icke är av sådan natur att det kräver omedelbara lagstiftningsåtgärder. Det synes enligt styrelsen därför lämpligt att motionen överlämnas till lagberedningen för att av den tagas under övervägande i dess arbete med utarbetandet av en ny utsökningslag.

Utskottet

Såsom framgår av den tidigare redogörelsen har säljare vid avbetalningsköp rätt att under vissa förutsättningar med anlitande av utmätningsman handräckningsvis återtaga det försålda godset. Lagen innehåller ej någon begränsning i tiden för användandet av detta för avbetalningsköp speciella institut. I förevarande motion framhålles att begäran om handräckning ofta framställles först sedan avsevärd tid förflutit från köpet. För undvikande av de olägenheter vartill detta kan leda förordas i motionen sådan ändring av lagen om avbetalningsköp att ansökan om handräckning för återtagning av avbetalningsgods skall vara till utmätningsmannen inkommen senast två år efter utgången av den månad under vilken rättidig slutlikvid skulle ha erlagts.

Ett spørsmål närbesläktat med den i motionen väckta frågan har, såsom ovan angivits, uppmärksammats i en efter samarbete med övriga nordiska länder verkställd utredning om fordringspreskription. Av utredningen förordades nämligen bl. a. att säljares förbehåll om rätt att återtaga försålt lösöre eller om fortfarande äganderätt till godset skulle vara utan verkan, när fordringen å köpeskillingen preskriberats, vilket enligt utredningen avsågs skola ske efter tre år. Utredningen har icke lett till lagstiftningsåtgärd men de däri framförda synpunkterna och förslagen lär komma att beaktas vid det nyligen återupptagna arbetet på en gemensam nordisk preskriptionslagstiftning. Även annorledes torde det av motionärerna berörda spørsmålet bli föremål för övervägande. Sålunda har konsumtionskreditutredningen, som utreder vissa spørsmål rörande konsumtionskrediter, i remissyttrande över motionen hänvisat till sitt

förestående betänkande, vari motionärernas frågeställning kommer att upptas till behandling i ett vidare sammanhang. Slutligen bör erinras om att bestämmelserna angående handräckning för återtagning av avbetalningsgods kan bli föremål för omprövning vid lagberedningens pågående översyn av exekutionslagstiftningen. Med hänsyn till nu angivna förhållanden synes enligt utskottets mening något initiativ från riksdagens sida i anledning av motionen ej vara påkallat.

Utskottet får alltså hemställa,

att förevarande motion, II: 279, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 8 april 1965

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Ahlkvist, Ernulf, Arvidson, fröken Mattson, herrar Ferdinand Nilsson*, Schött och Lundin;

från a n d r a kammaren: fru Gärde Widemar, fru Johansson*, herrar Östrand*, Ekström i Björkvik, Gustafsson i Borås, fröken Bergegren, fröken Ljungberg och herr Larsson i Öskeviksby*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.